

A IX. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus rezümékötete
Miskolc, Miskolci Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, 2026.
ISBN 978-963-358-448-4

2. szimpózium

Transzkulturális szempontok külföldieknek szánt magyar irodalomtörténetekben

Szervezés: Bányai Éva

Tudományterület: irodalomtudomány

EGY BARÁTKOZÁS LEHETŐSÉGEI – TRANSZKULTURÁLIS SZEMPONTOK KÜLFÖLDIEKNEK SZÁNT MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETEK BEN

Bányai Éva

Bukaresti Egyetem

A magyar irodalomtörténetírás az utóbbi húsz-harminc évben jelentős eredményeket mutathat fel, több irodalomtörténet is született, és a magyarul megjelent munkák mellett idegen nyelvű összefoglalások is megjelentek. Azonban közép-kelet-európai viszonylatban kevés olyan értelmező szöveg látott napvilágot, mely közelebb vinné és megismertetné a magyar irodalom tendenciáit és jelentős teljesítményeit a régió térben közeli, de mégis gyakorta távolinak tűnő irodalmaihoz. Előadásomban a Transzkulturális szempontok külföldieknek szánt magyar irodalomtörténetekben című nemzetközi kutatási projekt több éves munkáját és eredményeit mutatom be: hogyan, milyen módszerekkel íródtak az elmúlt években a román/szlovák/szerb/lengyel nyelvű magyar irodalomtörténetek.

A TRANSZKULTURALIZMUS ÉS A MAGYAR IRODALOM: KONCEPCIÓK, KÉRDÉSEK, LEHETŐSÉGEK

Németh Zoltán

Varsói Egyetem

Az előadás a transzkulturalizmus fogalmának irodalomtudományi alkalmazhatóságát vizsgálja a magyar irodalom kontextusában, különös tekintettel arra, hogy a transzkulturális megközelítés miként képes újrendezni a nemzeti irodalom hagyományos kereteit. Kiindulópontja, hogy a kortárs magyar irodalom egyre jelentősebb része olyan szerzők és szövegek révén jön létre, amelyek kulturális, nyelvi és földrajzi határhelyzetekben formálódnak, ezért értelmezésük meghaladja az egy-

nyelvű és nemzetállami irodalomfelfogás kereteit. A tanulmány a transzkulturális irodalom négy alapvető típusát különíti el. Egyrészt a transznacionális és migráns szerzők műveit vizsgálja, amelyek az identitás, az emlékezet és a mobilitás tapasztalatát állítják középpontba. Másrészt az autochtón kisebbségi magyar irodalmak sajátos transzkulturális pozícióját elemzi, amelyek egyszerre kapcsolódnak a magyar és a többségi nemzeti kultúrához. Harmadrészt a nyelvváltó szerzők életművét tárgyalja, akik alkotói nyelvük megváltoztatásával új irodalmi és kulturális térbe lépnek. Végül azokat a műveket vizsgálja, amelyekben poétikai eljárásként jelennek meg idegen nyelvű mondatok, szövegrészletek, szereplői beszédmodok vagy lexikai elemek, létrehozva a többnyelvűség esztétikáját. A tanulmány amellett érvel, hogy e négy jelenség nem elszigetelt kategóriákat alkot, hanem a transzkulturális irodalom egymásba kapcsolódó megnyilvánulási formái, amelyek új szempontokat kínálnak a kortárs magyar irodalom leírásához, valamint a nemzeti, nyelvi és kulturális identitás újragondolásához. Előadásom éppen ezért dinamikus, többnyelvű, többkulturális kiterjesztésként értelmezi a kortárs magyar irodalom egy jelentős részét.

KÉT IRODALMI KÁNONBAN: GRENDÉL LAJOS

Görözdí Judit

Szlovák Tudományos Akadémia Világirodalmi Intézet

Az előadás a Transzkulturális szempontok külföldieknek szánt magyar irodalomtörténetekben című szekció keretében Grendel Lajos példáján keresztül egy konkrét fejezetjavaslatot mutat be. Kiindulásképpen végigveszi azokat a transzkulturális megközelítéseket és támpontokat, amelyek mozgásba hozhatók Grendel munkásságának a szlovák olvasók számára történő ismertetésében (pl. kulturális heterogenitás, közép-európai horizont mint a szlovákiai magyar / magyar / szlovák perspektívákat összegző távlat), majd példaanyagként felvázolja a szerző pályáját, irodalomtörténeti jelentőségét. A Grendel-életmű poétikai hangsúlyai, jellegzetes témái mellett foglalkozik a szövegek közép-európai (transzkulturális) beágyazottságával, Grendel írásművészetének a szlovákiai magyar irodalomtörténeti kontextuson túllepő, magyar és szlovák irodalmi kánonban betöltött pozíciójával, amely mindkét esetben a posztmodern térnyerésével függ össze. Ugyanakkor kitér szerepvállalására a szlovákiai társadalmi és irodalmi életben (rendszerátalakítás, írói szervezetek, publicisztika), a művek szlovák jelenlétét és hatását megalapozó műfordítási recepcióra és Grendel szlovák befogadásának legfontosabb tényeire.

KONT IGNÁC ÉS A KORTÁRS MAGYAR IRODALOM, FRANCIÁUL**Kányádi András**

INALCO, Párizs

A századfordulón a magyar irodalom legfontosabb francia nyelvű terjesztője a Sorbonne oktatója, a klasszika-filológiát végzett Kont Ignác (1856–1912). Széles körű munkásságának jelentős állomása a *La littérature hongroise d'aujourd'hui* című, 1908-ban megjelent, pozitívizmus szellemében fogant rövid irodalomtörténet, mely a célközönség számára francia támpontok mentén vázolja fel a kiegyezés utáni Magyarország gazdag irodalmát. Az Éditions Sansot kiadó igényes ismeretterjesztő sorozatába illeszkedő, négy fejezetből álló „esszé” részben a szerző korábbi, francia és német nyelven írott műveit hasznosítja újra, ugyanakkor figyelemre méltó kanonizációs kísérlet is, mely érzékenyen reagál a modern irodalom útkeresésére.

ROMÁN–MAGYAR IRODALMI KAPCSOLATOK ÉS BIBLIOGRÁFIAI KUTATÁS**Berki Tímea**

Babeş-Bolyai Tudományegyetem

A külföldieknek szánt magyar irodalomtörténeteket kidolgozó munkacsoport transzkulturális szempontok alapján kívánja közelebb hozni és megismertetni azt az évszázadokon át hagyományozódó tudást, amely kanonikus vagy a kánonból kiszorult szerzők, életművek, mozgalmak és eszmék köré épül, és amely széles merítésben nyújt fogódzót a hungarológiai képzésben részt vevő idegen nyelvű egyetemi hallgatók számára, de nemcsak. A kutató- és munkacsoport tagjaként főként a román nyelvű kultúrában szocializálódott közönségnek szánt irodalomtörténet kapcsán kívánok néhány fontos szempontot felvetni előadásomban. Korábbi kapcsolat-történeti és bibliográfiai kutatásaim tapasztalatai felől közelítek a román–magyar irodalmi kapcsolatok kérdésköréhez, és 19–20. századi példák segítségével mutatok rá azok sajátosságaira. Továbbá, a román olvasóknak szánt irodalomtörténeti kézikönyv számára általam összeállítandó, tájékoztató jellegű bibliográfiai tételek kapcsán világítok rá a kutató számára kihívást jelentő dilemmákra, valamint a kulturális közvetítés dinamikájára és a fordítások politikájára.

IMAGOLÓGIAI SZEMPONTOK A KÜLFÖLDIEKNEK SZÁNT MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETKÉBEN

Tapodi Zsuzsanna

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

A Másokról, az idegen közösségről alkotott, és az irodalmi művekben is megjelenített heteroimázs szoros kapcsolatban áll a saját közösségről alkotott kollektív mentális képpel. Az imagológiai szempontú vizsgálat a kölcsönösen kialakított másságképek összevetését ajánlja az időbeli változásokat követve nyomon.

Az autoimázs pozitív elemei is összevethetők, például a kelet-európai népek mindegyike magát vendégszeretőnek és befogadónak tartja. A székelység irodalmi hagyományban forgalmazott önképének jellemzői: harciasság, hagyományőrzés, helytállás, sajátos nyelv- és észjárás, furfang, költői lelkület. Más, külső nézőpontból ugyanez lehet maradiság, erőszakosság, bunkóság, nagyotmondás.

Ugyancsak termékeny, gondolkodásra ösztönző kérdésfelvetés lehet a másságképek időbeli változási dinamikájának és történelmi- antropológiai kontextusának a vizsgálata. Az előadásban a román-magyar viszonyt tükröző irodalmi szövegek imagológiai vizsgálatára történik kísérlet.

MILOSEVITS PÉTER/PETAR MILOŠEVIĆ: EGY KÉTNYELVŰSÉGBEN ÉS ÖNFORDÍTÁSBAN LÉTREJÖTT ÉLETMŰRŐL

Čudić, Marko

Belgrádi Egyetem

Előadásomban a kettős identitású és kétkultúrájú magyarországi szerb író és irodalomtörténész, egyetemi tanár, Milosevits Péter (1952–2021) gazdag, szerb és magyar nyelven szinkronban létrejött szépírói munkásságának egy részét fogom elemezni. Megfelelő példatár segítségével elemzésemet a kisebbségi létforma, a kettős kulturális beágyazottság, valamint az ún. önfordítás (self-translation) elméleteivel próbálom majd alátámasztani.

TRANSZKULTURÁLIS POÉTIKÁK A KORTÁRS MAGYAR IRODALOMBAN

Roguska-Németh Magdalena

Varsói Egyetem

A tanulmány a magyar háttérű kortárs író(nő)k transzkulturális narratívátípusait és elbeszélői stratégiáit vizsgálja. A 21. századi irodalomtudomány egyik meghatározó fordulata a nemzeti irodalmak zárt, monolitikus koncepciójának meghaladása,

amely különösen releváns a történelmileg is policentrikus magyar irodalmi tér esetében. A fejezet teoretikus keretét Wolfgang Ivers transzkulturalizmus-fogalma, Arianna Dagnino „kreatív transzpatriáció” koncepciója, valamint a magyar irodalomtudományi diskurzus eredményei adják.

A tanulmány négy fő poétikai dimenzió mentén térképezi fel a transzkulturális szöveg univerzumot: Mobilitás: A mozgásban lévő, nomád és migráns szubjektum térhasználatát és identitásformálódását elemzi; Emlékezet: A történelem, a trauma és a posztmemória transzkulturális fénytöréseit tárja fel; Nyelv: A nyelvváltás, a transzlingvizmus és a többnyelvű szövegalakzatok poétikai funkcióit vizsgálja; Tányéron: A testiség és a gasztronómia identitásképző és emlékeztető szerepét mutatja be.

A kutatás rámutat arra, hogy a transzkulturális poétikák vizsgálata nemcsak a határon túli és diaszpóra-irodalmak újratérképezését teszi lehetővé, hanem a kortárs magyar irodalom transzkulturális és transznacionális hálózatokba való bekapcsolását is elősegíti.

HASONLÓSÁGOK ÉS KÜLÖNBSEGEK HÁROM SVÉDORSZÁGI MAGYAR ÍRÓ IDENTITÁSÁBRÁZOLÁSBAN

Blomqvist Tünde

Uppsalai Egyetem

Élőadásom a Svédországban élő, magyar származású írók műveire összpontosít: milyen esetleges hasonlóságok és különbségek vannak Márky Ildikó, Lipcsey Emőke és Szeles Judit szépirodalmi műveiben.

TRANSZKULTURALITÁS ÉS TÖBBNYELVŰSÉG TOMPA ANDREA HAZA CÍMŰ REGÉNYÉNEK ANGOL FORDÍTÁSÁBAN

Pieldner Judit

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

Tompa Andrea Haza című regényének angol fordítása (Home, ford. Komporaly Jozefina, Istros Books, 2024) izgalmas kérdésekkel egészíti ki az eredeti mű kulturális, tematikai, nyelvi és stilisztikai rétegzettségét. Az önéletrajzi ihletésű regény az emigráció különböző mintázatait mutatja be, körüljárva az elmozdulás etikai, ismeretelméleti és pszichológiai vonatkozásait. Miközben a magyar olvasó könnyedén megfigyesheti a rejtett lokális utalásokat, a regény egyszerre teremti meg és függeszti fel a referenciális olvasatot, időben és térben kiterjesztve az elvándorlás élményét. Műfaji hibriditás jellemzi, ötvözi a diegézist és a metadiegézist, az útleírást és az esszé-

regényt, az önéletrajzi jelleget és a szocio-narratívát. Az alkalmazott narratív és retorikai stratégiák révén a regényben gazdag reflexív tér jön létre, amelyben az önke-resés transzkulturális és többnyelvű tapasztalattá válik. Ennek megfelelően Tompa Andrea regénye a transzkulturalitás (Welsh 2009), az irodalmi többnyelvűség (Vincze 2025), az irodalmi kódváltás (Domokos & Deganutti 2023), a transzlingválás (Collischonn 2024), valamint a többnyelvű regény mint transznacionális irodalom (Sabo 2014) fogalmai felől is megközelíthető. A Haza többnyelvű regény, amely nemcsak tematizálja, hanem nyelvileg is színre viszi az emigrációt, az elmozdulást mint alapvető emberi tapasztalatot. A nyelvi és kulturális „köztes létet” a szöveg más nyelvekből – főként angolból és oroszból – származó szavak, kifejezések, mondatok beemelésével jeleníti meg. Ez az eljárás megtöri a szöveg nyelvi homogenitását, nyelvi hibridizációt eredményez, feloldja a nyelvi határokat. Vincze Ferenc (2025) az explicit irodalmi többnyelvűséget a transzkulturalitás „olvashatóságaként” értelmezi: nem csupán más nyelvek idegenségének materializációjaként, hanem azok másságának ismerőssé tételére szolgáló eszközként is, amely az olvasás aktusában kognitív és érzékszervi tapasztalattá válik. Mennyiben változik a Haza olvasási élménye az angol fordítás révén, azon a nyelven, amely a metatextuális, többnyelvű esszéregény egyik „főszereplője”? Hogyan őrizhető meg az idegen nyelv „idegenségének” érzete, amennyiben a fordítás éppen az adott nyelvre történik? Hogyan értelmeződik újra a transzkulturalitás és többnyelvűség a fordításban? Az előadás arra keresi a választ, hogy milyen fordítói stratégiákat alkalmaz a fordító a szöveg kihívásainak nyelvi és kulturális közvetítése során, a nevek és nemek fordításában, a metanyelvi reflexiók, idegen nyelvű zárványok megoldásában, a magyarországi és erdélyi magyar nyelvhasználat különbségeinek érzékeltetésében, a többnyelvűség, a nyílt és rejtett intertextuális utalások, idiomatikus kifejezések, szójátékok, képleírások átültetésében. A fordítói megoldások elemzését a fordítóval készült interjú tanulságai, valamint az Omerta. Hallgatások könyve fordítására való reflexiók (Omertà. The Book of Silences, ford. Bernard Adams, Seagull Books, 2025) egészítik ki.

MAGYAR ÍRÓK A KÖZÉP-EURÓPAI IRODALOM OKTATÁSBAN CSEHORSZÁGBAN

Pató Márta

Univerzita Pardubice

A tanulmány a közép-európai irodalmi kánon kérdéseivel, valamint a világirodalom oktatásának ezen kontextusban megjelenő sajátosságaival foglalkozik.

REGÉNYES KÖZÉP-EURÓPA? TRANSZKULTURÁLIS HORIZONTOK A REGÉNYSZÓTÁRBAN

Száz Pál

Comenius Egyetem

Az előadás a hagyományos komparatiztika és a transzkulturalizmus elméleti keretében vizsgálja a regionális – elsősorban kelet-közép-európai – összehasonlító irodalomtörténetírás sajátosságait, valamint annak legújabb próbálkozásait. Figyelemre méltó vállalkozás e téren Adriana Babeți, Oana Fotache, Karádi Éva és Csordás Gábor Regényszótár. A 20. századi közép-európai irodalomból című kötete, amely 2022-ben román, majd 2025-ben magyar nyelven is megjelent. Az előadás a könyv központi kérdésfelvetését – létezik-e egyáltalán közép-európai regény? – elemzi a transzkulturalizmus, a fantomhatárok, a képlékeny identitások, a többnyelvűség és a kisebbségi irodalmak szempontjából. Mindezek tükrében az alábbi kulcskérdések kerülnek előtérbe: hogyan írható meg egy közép-európai irodalomtörténet? Mennyiben rendezhetők át a kánonok, és olvashatók-e a kis nemzeti irodalmak világirodalmakként? Megírható-e a regény műfajtörténete a régió sajátos kontextusában, és milyen aspektusok mentén rajzolódnak ki a közép-európaiság jegyei?

HUNOK, SZÉKELYEK, VÁMPÍROK. A MAGYAROK ÉS KELET-EURÓPA KÉPE BRAM STOKER *DRACULA* CÍMŰ REGÉNYÉBEN**Nagy Levente**

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

A közkeletű vélekedés szerint Bram Stoker hatlamos karriert befutó regényének (*Dracula*, 1897) főhősét a 15. században élt havasalföldi vajdáról, III. Vladról (uralk. 1448, 1456–1462, 1476) mintázta. A valóság azonban az, hogy Stoker a havasalföldi vajda nevét William Wilkinson útleírásából vette (*An account of the principalities of Wallachia and Moldavia*, London, 1820). Így később a havasalföldi vajda a legnagyobb román kulturális exportcikké vált, annak ellenére, hogy Stoker mit sem tudott a vajdáról szóló 15. századi rémtörténetekről, és *Dracula* ősének nem mást tett meg, mint a hun Attilát. Miért lett Stoker regényében hun-székely származásúvá egy román vajda? Miért helyezte a regény cselekményének egy részét Stoker Erdélybe? Milyen Kelet-Európa- és magyarság-kép rajzolódik ki ezáltal a regényben? Előadásomban ezekre a kérdésekre keresem a választ, bemutatva Stoker regényének magyar recepciótörténetét is. Ebben különösen hangsúlyos helyet kap Kolnai Aurél (1900–1973) olvasata, aki a *Draculában* megjelenített vámpírizmust a náciizmus metaforájaként értelmezte.

TRANSLATION AS A TOOL FOR transculturalITY

Dumitru, Elena

Università degli studi di Cassino e del Lazio Meridionale

Translation is not just a mere transposition of words from one language to another. It represents a bridge between different cultures, uniting people of different nationalities and facilitating mutual understanding. In this context, the role of the translator is essential, and can be imagined as an element of connection between two cultures. Literary translation has played a fundamental role in facilitating cultural dialogue between Hungarian and Romanian literature for centuries. Beyond the linguistic transfer of texts, translators have functioned as cultural mediators who have shaped literary canons, introduced new aesthetic movements, and contributed to mutual understanding between two neighboring cultures with a long and complex shared history. Literary translators working between Hungarian and Romanian have occupied a unique position. They have not merely rendered texts from one language into another but have interpreted cultural references, historical experiences, and literary traditions for new readerships. This article aims to offer a general image of the work of different translators who have carried out literary translations, with a particular focus on translations from Hungarian to Romanian, and on the situation of the 20th and 21st century.